

kraca v lepo požeško dolino. Ta članek krasé lepe slike. Gjurinove „Prigorčice“ so lepe pesniške slike iz narodnega življenja. Dr Evgen Barac je napisal jedrnat članek: „Kako ćemo se čuvati tuberkuloze.“ M. Lamotov je opisal „Medjumurskoga zlatara“ na Dravi, a Ivan Klarić je napisal kratko povest iz narodnega življenja v Bosni: „Nebraća.“ — Dne 15. januarija letos je bil v Rimu slovesno blaženim proglašen Hrvat Marko Križevčanin (Crisinus), bivši ostrogonski kanonik, katerega so kalvinci 7. septembra 1619 v Košicah na gornjem Ogrskem ubili. Njemu je posvečena pesmica: „Hvala Ti, Kriste!“ in pa večji članek, v katerem se opisuje njegovo sveto življenje in mučeniška smrt. Opisani so nadalje pokojniki: društveni dobrotnik Ivan Petrović, znana domoljuba in značajna Hrvata dr. Kosta Vojnović in dr. Šandor pl. Brestjenski in pa pisatelj Evgenij Kumičić. Za tem je še več manjših poučnih in zabavnih člankov. Vsak čitatelj bo med tem raznovrstnim gradivom našel nekaj, kar ga bo zanimalo.

Iz društvenega letopisa se vidi, da je društvo do konca l. 1903. štelo 16.428 dosmrtnih članov, a razun teh še 6660 letnih, kateri plačajo 1 K na leto. Društveno premoženje je pa štelo 303.033 K 53 h. Koristnemu narodnemu društvu želimo obilo uspeha in udov!

Janko Barle.

Povjesni spomenici plem. općine Turopolja nekoć „Zagrebačko polje“ zvane. (Monumenta historica nob. Communitatis Turopolje). Sabrao i troškom iste općine izdao Emilij Laszowski. Svezak prvi. Leksikon format. Str. IX.+529. — Marljivi hrvatski zgodovinar Emilij Laszowski je začel izdajati veliko in zelo važno delo „Codex Turopoljensis“, katero je osnovano po vzorcu lepega zbornika Ivana Tkalčića: „Povjesni spomenici slob. kr. grada Zagreba.“ Starodavna plemenitaška občina turopoljska se razprostira na južni strani mesta Zagreba onkraj Save in ima svoje središče v Veliki Gorici. Turopolje je menda utemeljeno na isti način, kakor stare hrvaške „župe“. Prebivavci te župe so se smatrali kot „jedno bratstvo“, shajali so se v gradu Lukavcu, imeli so svojega župana, katerega so si sami volili in pod njegovo zastavo šli v boj. Zgodovina te plemenitaške občine je zelo zanimiva, a posebno jo bodo razbistrile mnogoštevilne listine, katere se hranijo v turopoljskem arhivu v Veliki Gorici in v rodbinah poedinih plemenitašev. Vse te listine je izdajatelj z velikim trudom prepisal, a sad njegovega dela je prvi zvezek turopoljskih zgodovinskih spomenikov, kateri obsega listine od l. 1225. do

1466. (365 listin.) V drugem zvezku bodo sledile listine od l. 1466.—1560. To je znamenito leto o zgodovini Turopolja, ker se jo tega leta „bratstvo obnovilo. Od kesnejših bo priobčil izdajatelj samo one listine, katere so važne za zgodovino same občine, in pa nekatere listine, ki so važnejše za poedine rodbine. Na koncu bo izdajatelj napisal popolno zgodovino Turopolja, v kateri bo tudi marsikateri zanimiv donesek za zgodovino cele Hrvaške. Izdanje je vzorno, strokovnjaško, a da bo knjiga rabljiva, je dodal izdajatelj zelo natančno in obširno kazalo. Dal Bog, da izdajatelj srečno dovrši delo, katero je častno za plemenito, starodavno občino turopoljsko in njega samega!

Janko Barle.

S moje lire. — Pjesme Rikarda Katalinića-Jeretova. (God. 1884.—1904.) — Zagreb 1904. Izdala „Matica Hrvatska“. Str. 160. 80.

Lepe pesniške zbirke je dandanes človek po pravici lahko vesel. Modernizem je vzbudil, oziroma objel neštevilno pesnikov, ki tavajo po „blatnih stezah“ brez ciljev in brez idealov. Stari časi so jim odiozni, zato se nočejo vrniti nazaj, od sedanjosti se nočejo navzeti ničesar dobrega, za prihodnost pa žive brez smotra, uničeni in razpali. Ti ljudje so sami s seboj nezadovoljni, nervozno dušo jim razjeda nemir in v njihovih srcih so se naselile erinije. Lahko si potem razlagamo, da hočejo to nezadovoljnost, ki jo čutijo v svoji notranjščini, pokazati tudi na zunaj. Nič jim ni prav. Z najfrivolnejšimi besedami opisujejo potem svojo zdvojenost, svojo nervoznost, a hkrati bičajo tudi zunanje razmere, da bi utešili svoj jad. Čednost jim je klečeplazstvo, mirni, nerevolucionarni značaj jim je hinavščina. Ne smemo se čuditi tedaj, če naletimo na pesniške zbirke, ki kažejo fiziško in moralno propalost svojih avtorjev in moderne dobe sploh. Zato pa je lepe pesniške zbirke človek tembolj vesel.

Katalinić je rojen lirik; epika si ga sploh misliti ne moremo. Ni še pozabil dobrih, starih časov, a od modernizma si je privzel samo njegovi dobri lastnosti: prožnost jezika in fino opazovanje. Miren je in sam s seboj zadovoljen. Lascivne razuzdanosti ali pa razdvojenosti, ki jo nahajamo pri mnogih modernih, on ne pozna. Njegova mehka in občutljiva duša peva pesmi, polne one idilične sreče, ki je lastna le duši, v kateri vlada lepa harmonija. Nikdar ne hlata po mamljivih afektih; tiho se umakne v kak samotni kotiček in opeva naravo in njene pojave nalahko, kakor slavec ob večernih urah. Zanima ga vsaka izpremema v naravi, a vedno je idiličen v koncepciji in preprost v slogu. Iz te tihe zamišljenosti ga

vzdramijo mnogokrat na odločen odpor narodni sovražniki, in tedaj gre v boj za svoje sobrate, poln navdušenja za svoje domovje. Tedaj je močen ko hrast; oči se mu bliskajo in krepka roka mu ne omahuje:

I klonut ne ču nikada,
viek dizat vedro čelo,
prot himbi, proti nepravdi
vojevati ču smjelo. (Str. 99.)

Katalinić je istrski Hrvat in lepa Istra je njegov pesniški miljê. Zeleni griči, obrastli z lovoriko in najbujnejšim cvetjem, se dvigajo kraj morja, in kakor bele ovčice so razsejane po cvetnih tratah borne koče. V teh kočah gospodari beda. Za Učko vzhaja žarko solnce

Maksim Gorkij v ječi.

in nima usmiljenja z bornim ljudstvom. Vsak dan vzhaja, se čudi in zopet zahaja. — Deželico obkroža kakor veliko ogledalo sinje morje, in v njem se ogledujejo beli dvorci bogatašev pa „ubavi stanci istarskih Hrvata“. Taka je dežela, ki jo opeva pesnik, ljudstvo pa, ki v njej prebiva, je potrebno tolažbe... In pesnik je ljubi. To bi bila kratka vsebina njegovih pesmi.

Glavno, v čemer je pokazal Katalinić svojo pesniško individualnost, je vsekakor njegovo miniaturno slikanje. Par rahlih potez, par medlih konturnih barv, in pesniška slika je gotova. Z neko čudovito lahkoto ustvarja te sličice. To občuti tudi pesnik sam, radi česar si je nadel ime „Plagiator“, in poje:

„Kad se spusti nojca mirna,
i zasvietle neba dvori,
slušam tada potok hitri,
u dubravi što šumori

— — — — —
s tog je meni lahko pisat
sitne pjesme i chansone ...

Subjektivnih pesmi ima malo, vse so skoro samo obrazi iz narave, vsi nežni in lepi. (Primeri zlasti: „Zimska pjesma“, „Serenata“, „Romanca“, „Notturmo“, „Na Opatijskoj obali“, „Studen“, „Tri pesmice s jedne žice“, „Chanson“, „Sablasti“ itd. in novejše) V tem je podoben nekoliko našemu S. Jenku. In ravno ta produktivnost chansonov je menda vzrok, da se isti motivi tuintam ponavljajo, kar seveda pesniku ne dela časti. Posebno rad ima nočne scene, nedolžnost spavajočih detet, cvetje in veter, ki ga ziblje. To se večkrat ponavlja. A najrajši ima morje, kadar je mirno, kadar sniva, ker je podoba njegove mirne, nerazburkane duše.

Iz teh chansonov diha povsod sveži narodni ton. Denimo sem samo en primer:

Oj, djevojko, modro oko,
eto sunca, eto cvieća,
eto ptica pjevačica,
eto novog promaljeća,
oj! ... (Str. 108.)

Ali se ti ne zdi, da slišiš iz dalje naivno hrvaško narodno popevko, ki veselo pričeta, polahko izzvoneva, kakor da bi umirala? V tem je Katalinić res mojster.

Drugo, kar ti imponira, ko si prebral knjigo, je pesnikov neomajni patriotizem. (Moderni pesniki sploh menda ne marajo več biti patriotje, ker je prišlo nekako iz mode!) Njegova lepa deželica je bila zatirana od političnih sovražnikov do najnovejšega časa, šele zdaj se je začelo obračati na bolje. Pesnik je navdušen zanjo, in to navdušenje raste ob vsaki priliki.

„Moj je narod branič krsta
svud kô junak stao, —

a sedaj mu obdaja trnjevenec junaško čelo.
Pesnikovo dušo pa

„čuva žar slobode sveti“ (str. 58.)

in te slobode hoče podariti tudi svojemu zatiranemu narodu. Vedno upa lepših dni in to v najbližji prihodnosti. V tem upanju živi:

„Brzo će, brzo slobode danak
otaj nam narod pozdravit strč,
robstvo će minut strašni kô sanak,
slobodu vratit junačka smrt.“ (Str. 24.)

Ko gleda na morje, na ono silno in mogočno morje, po katerem so plula nekdanja slovanska jadra, poloti se ga žalost. Tedaj je bil lstran gospod, a zdaj

„Propalo je jedro. Iz kamena sada
on crnicu zemlju trudom postizava,
da si spasi djecu sićušnu od glada,
da mu mila kuća bez potrebe spava.“

(Str. 56.)

Sedaj se mora truditi v potu obraza, in rodno grudo mu namaka težki znoj. Pa vendar je zadovoljen, saj upa boljše prihodnosti, in njegovo delo spremlja vesela popevka, iz oči pa mu sije radosten pogled „za hrvatsku majku, za rodjeno krilo“.

Revno je to ljudstvo, a Katalinić ga baš radi tega tako vroče ljubi. Njegova ljubezen do zatiranega ljudstva, do proletarijata, se kaže zlasti v pesmi „Raja“:

„Gle, prolaze goli, bosí,
satrveni, ogladnjeli,
za koricu crna kruha
borba im je život cíeli.“ (Str. 118.)

Ali se ti ne zdi, kakor bi videl pred seboj tropo teh sirot, kako hodijo od hiše in prosijo miloščine? Bogatin živi v izobilju, nima usmiljenja zanje, dasi so mu bratje. Ob takih prizorih se poloti pesnika trpka ironija:

„I ta svijet jošte trubi
i o bratstvu i slobodi“,

proletarijat pa vabi k sebi, da bi ga tolažil:

„Amo, čelo to da ljubnem,
kuda mučni znoj ti tekô!
Amo ruku ožuljenu
na grud moju . . . mi smo braća.“

Kdo bi trdil, da ni to pravi pesnik, ki ima srce tudi za trpeče sloje?!

Knjiga sama je razdeljena v štiri dele: „Prvi glasi“, „Mrtvoj majci“, „Novi zvuci“ in „Poslednji glasi“. Zlasti lep je cikel „Mrtvoj majci“. Š pesnikove lire zvene melanholični akordi, mehki, ljubeznjivi, žalostni; ta žalost pa ne prehaja nikdar v resignacijo in obup. Ljubljena majka mu je umrla, in izbral si je drugo, Hrvatsko; nad njim pa čuva Bog, ki bo tudi njega vzela k sebi ter ga združil z majko.

Najmanjši, a tudi najslabši je prvi del. Pesnim se pozna še mladostna nesigurnost, s katero so zložene. Preveč je tudi dedikacij, ki niso nič posebnega. Boljše bi bilo, da bi bil Katalinić izpustil „Prve glase“ in jih morda nadomestil z drugimi novejšimi verzi. Tudi postaja tuintam v svojem navdušenju nekako trivialen. (Prim. „Posmrtna osveta“ str. 16.) Nič preveč se ne poda v lepi umetnosti italijanska psovka „Schiava“ ali pa sledeči verzi:

„Oj, stante, kleta
pobješnela pseta!“

Dalo bi se navesti še več primerov. Narod se ob takih „krepkih“ izrazih morda kaj bolj navduši, a pri tem trpi umetnost, ki zahteva tudi svoje.

Končna sodba bodi: Katalinić je darovit pesnik, in Istra in ž njo cela Hrvaška je lahko ponosna nanj. Šteti ga smemo med najboljše novejšje pesnike hrvaške. Globoko zamišljenih ód in himen pri njem zaman iščemo; njegove pesmi so lahke, neprisiljene, z njegove lire pa zveni mehka narodna struna. Katalinić kot buditelj in osvoboditelj svojega naroda, stoječ na braniku že petino stoletja, pa s ponosom pokaže lahko na svojo mladost: „Non vixi frustra!“

Leop. Turšič.

